

N. GRIGORAŞ

NAŢIONALISMUL ANTISEMIT AL LUI A. D. XENOPOL

IAŞI
INSTITUTUL ROMÂNESC DE ARTE GRAFICE «BRAWO»
1942

EXTRAS DIN REVISTA
«CETATEA MOLDOVEI»
ANUL III, Vol. VI—Nr. 8-9

NAŢIONALISMUL ANTISEMIT AL LUI A. D. XENOPOL

A. D. Xenopol[1] a fost una din cele mai impunătoare figuri ale culturii româneşti. Din multipla lui activitate îl cunoaştem, ca un mare cugetător, mare istoric, educator, clar vizionar, cunoscător de oameni şi unul din cei mai mari naţionalişti români.

---

1. Născut la 23 Martie 1847, în cartierul Păcurari din Iaşi. A fost fiul lui Dimitrie Xenopol şi al Mariei Vasiliu. Tatăl lui Xenopol era un om foarte învăţat, cunoştea limbele: engleză, germană, franceză, polonă, rusă şi puţin italiana. Era harnic şi de o „cinste fără pereche", foarte religios, împovorat de o familie grea; avea 6 copii. Alexandru a fost copilul cel mai mare. Intră în 1861 în clasa IV-a primară a şcoalei Trei Ierarhi. Aici avu un dascăl eminent pe Ioan Darzău.

La examenul de absolvire a fost clasificat primul. Trecu la vechea Academie, transformată în liceu, unde urmă 5 clase.

Aici a avut ca profesor de latină pe Zaharia Columb, iar la istorie pe Mihail Buzun, care făcea frumoase lecţii de istorie românească. Ambii predau la cursul inferior. Despre profesorul de istoria Românilor din cursul superior, C. Chirinschi, spune că făcea lecţii foarte slabe. Il scuză nepregătirea, deoarece era telegrafist. Fiind în clasa V-a, Xenopol a fost ales ca preşedinte al unei societăţi înfiinţată de elevi, numită „Societatea Studioasă". La şedinţa pe care au ţinut-o în ziua de 22 Aprilie 1866, el citeşte o lucrare asupra „importanţei şi utilităţii istoriei". Intre timp, ia lecţii de desemn liniar, care i-au „desvoltat gustul formei şi preciziei" îndrumându-i mintea „spre exactitate şi claritate în concepţii".

In anul 1866, trecu la Institutul Academic, unde predau profesorii: N. Culianu, T. Maiorescu, Gr. Cobâlcescu, I. Caragiani, P. Poni, etc. Maiorescu, descoperind în Xenopol un element excepţional, prinse deosebită simpatie pentru el. La 1867, având 20 de ani, Xenopol îşi dădu bacalaureatul (A. D. Xenopol, *Istoria ideilor mele* în I. E. Toronţiu, *Studii şi documente literare, t. IV*, Bucureşti 1933, pg. 369—79).

In vârstă de 23 ani, scria din Berlin, unde se afla la studii, lui Iacob Negruzzi următoarele: „m'am născut, am crescut în sânul unui popor anumit, am adunat în sufletu-mi toate aspirațiile lui spre bine. Trebue să-i consacru tot ce natura mi-a dăruit: măsură, spirit, putere și răbdare, pentru că natura prin legile ei de fier a legat existența și fericirea mea întregului din care fac parte"[1].

Tânărul bacalaureat, a fost trimis, cu o bursă a „Junimei" la Berlin[2]. Plecă din Iași la 20 Septembrie 1867, împreună cu Gheorghe Negruzzi. Constituția fizică a lui Xenopol era șubredă. Totuși la Berlin, audie opt cursuri, patru de filosofie și patru de drept, iar odată pe săptămână lua și lecții de pian. Mărturisește singur, că cel mai mult i-a plăcut dreptul roman și istoria universală, pentru care a audiat pe Mommsen, Curtius, Ranke și Gervinus.

In anul 1871 își trecu ambele doctorate, cu mare succes[3]. Xenopol își iubea foarte mult țara și poporul. La aceasta a contribuit mult atmosfera patriotică și naționalistă de care era cuprinsă Germania după victoriile din 1866.

El învață totul, este impresionat de dragostea de neam și de atmosfera naționalistă a poporului la care a venit să învețe.

Ii trebuiau noțiuni de a înțelege metoda de lucru în istorie. Urmărind această țintă, scrie următoarele lui Iacob Negruzzi, la 1 Aprilie 1868: „Timpul scurt ce voi fi aici, îl voi întrebuința nu atât pentru studiul propriu al istoriei, aceasta e peste putință, ci numai pentru a deschide cu încetul calea de urmat, de a căpăta o știință solidă despre izvoarele de unde curge și mijloacele de a le cerceta, apoi, întorcându-mă în țară, voi căuta să aplic ceia ce voi fi adunat la istoria scumpei noastre țări"[4].

A rămas profund indignat când a văzut articolele defăimătoare la adresa țării, din Neue Freie Presse, marele organ vienez[5]. Cuprins de cel mai nobil patriotism, scrie la 5 Febru-

1. I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, t. II, București 1932, pg. 65.

2. D. Bodin, *A. D. Xenopol și Junimea* (extras din Convorbiri literare LXX (1937).

3. Torouțiu, *op. cit.* t. IV, Xenopol, *Istoria ideilor mele*, pg. 380—381.

4. *Idem*, t. *II*, pg. 10.

5. Acest ziar a avut o atitudine potrivnică Românilor. Era în permanență alimentat de unii cetățeni cărora totuși le plăcea pânea românească (I. Torouțiu, *op. cit.* pg. 22 și nota 43).

arie 1869, lui Iacob Negruzzi despre mijloacele „infame" întrebuințate de străini pentru a ne defăima în ochii întregii lumi. „Să-ți spun drept, eu nu înțeleg cum nu se scoală nimeni în contra acestui sistem, cum nu ia unul dela noi pana în mână pentru a îndepărta calomniile care curg din toate părțile asupra noastră". Cât timp se mărginesc să râdă de chestii mici „tot mai merge". Când însă ni se prezintă țara sub cele mai urâte aspecte, crede, că nu trebue să se tacă și continuă: „desigur că în popor e ascunsă o mare sumă de răutate, care iesă la lumină prin crime, înșelăciuni, fapte nemorale, însă aceasta e ori și unde și a deduce din astfel de fapte", felul de viață al unui popor „este o ideie care poate să se nască numai în mintea rătăcită și plină de răutate, precum este aceia acelor ce mai cu seamă se ocupă de noi. Corupția, nemoralitatea este mai aceiași în toate statele și din câteva exemple adunate de ici și colo nu se poate stigmatiza un popor întreg"[1]. Și ca să-și apere poporul de nedreptăți și ocară scria lui Negruzzi că s'a hotărît să publice, bazat pe izvoare, o istorie a poporului nostru. „Eu m'am hotărît, invitat fiind chiar de mai mulți Germani, a combate indirect acest sistem". Spune că se va bizui pe izvoare cunoscute, ca să nu fie acuzat de parțialitate[2].

Voia să facă, ceea ce la o vârstă asemănătoare, cu patru decenii în urmă făcuse un tânăr genial, care a fost Mihai Kogălniceanu[3].

Iacob Negruzzi, a anunțat pe Xenopol că voește să scrie ceva despre Mihai Viteazu și Ștefan cel Mare: în răspuns, Xenopol îl sfătuește să nu ridiculizeze în nici un chip figurile marilor domni români, de oarece „trecutul are influență... mare asupra spiritului nostru, mi se pare că singurile figuri spre care ne putem uita cu mândrie și care pot să ne umple de energie, virtute, ce mai ales ne trebuește, nu ar trebui în nici un mod puse în legătură cu râsul. Te rog iubite Iacob, gândește-te bine la ce-ți spun înainte de a publica..."[4].

Alexandru Xenopol, încă de când era student la Berlin,

1. Torouțiu, *op. cit.* p. 28.

2. *Ibid.* p. 29.

3. N. Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane, partea întâi, Crearea formei (1867—1890)*. București 1934, p. 87.

4. Torouțiu, *op. cit.* pp. 41-42.

nu scăpa nicio ocazie — aceasta se vede din marele număr de scrisori adresate lui I. Negruzzi—de a face propuneri și de a-și da părerea asupra organizării vieții poporului nostru. Incă de pe atunci se gândea la „legile după care se desvoltă un popor", la „puterile care lucrează împreună la producerea civilizației" [1].

Scria lui Iacob Negruzzi, la 17 Maiu 1870, între altele că „ceea ce lipsește adesea unui popor, pentru a merge înainte, nu este facultatea lui de a primi, ci puterea productivă a unor spirite alese". Afirmă însă că, „mare influență are spiritul predominator a massei în istoria unui popor". Mai departe Xenopol, spune că scrie acestea pentrucă la „Junimea" predomină „cam prea exclusiv ideia progresului de sus în jos" [2]. Discutând în aceiași scrisoare situația învățământului primar dela noi, preciza că: „baza învățământului primar este să desvolte în țaran conștiința sa de om, care face parte dintr'un popor anumit, de drepturile și datoriile legate de aceste însușiri". Prin aceasta, crede el, țăranul va „aspira după o stare mai perfectă" la o „activitate liberă și demnă de om și nu la o supunere oarbă față de boeri și amploianți" [3].

Trecând la obligațiile oamenilor de carte, într'o scrisoare din 14 Iunie 1871, arată că dacă „nu ne este dat a lucra pentru omenire, la înmulțirea comoarei comune de gândiri și frumusețe, atunci măcar să știm a pătrunde toată adâncimea cugetării și toată frumuseța poetică, produse de alte popoare, și cu ele să luminăm și să purificăm starea societății și a sufletului poporului nostru", dar face rezerve și susține să nu se treacă măsura „cuvenită, dând elementului străin peste tot locul o înrâurire mai mare decât cum trebue să aibă". Elementul străin superior trebue să ne servească numai ca „stimul". „Elementul esențial al artei este de a fi națională", să se miște în „sfera de idei care formează bogăția specială a unui popor". E de părere, cu drept cuvânt, că trebuește întărită „direcția națională a spiritului nostru în ceia ce privește literatura, dacă vroim să producem în adevăr ceva mare. A susține însă energic că frumosul este unul și acelaș la toate popoarele, detrage spiritul dela această direcție și-l lasă indeferent". Aceasta ar fi, după Xenopol, raportul dintre cosmopolitism și naționalism [1].

1. N. Iorga, *op. cit.* p. 88.
2. Torouțiu, *op. cit.* p. 76.
3. *Ibid.* p. 77.

Prima lucrare tipărită a lui A. D. Xenopol a fost intitulată „Cultura Națională". In acest articol spune între altele: „trebue să ne însemnăm noi Românii că ori ce pas pe calea propășirii nu poate avea însemnătate pentru noi, decât în măsura în care reflectează asupra personalității noastre. Cosmopolitismul nu e pentru noi" [2]. Insuși spune: „întâile cuvinte puse de mine spre a fi citite de public a fost deci o închinare către *naționalitatea română*". „Naționalist am fost dela cea dintâi îngânare a minții mele pe târâmul cugetării și așa am rămas până acuma și așa nădăjduesc să trec în pământ" [3].

Tânăr încă fiind, Xenopol se gândește la religia neamului căreia i se dau asalturi din toate părțile: „să nu ne grăbim — scrie el — a alunga credințele religioase din sufletul unui popor" pentrucă dacă ne închipuim că „luptăm pentru adevăr" aducem la cunoștința „mulțimii învățături care trec peste priceperea ei și evident că de aici nu poate ieși decât desordine și haos" [4].

Istoricul nostru era conștient, ca unul ce acumulase atâta învățătură, de greutatea de a învăța. Ca să justifice sforțarea minții scria: „numai acele cunoștințe pe care le agonisim cu greutate pătrun din adevăr în spiritul nostru; numai ce am câștigat prin noi înșine se incorporează oarecum în ființa noastră" [5].

Ori ce popor care voiește „să lase urme în istorie trebue să contribue la binele comun al omenirii numai prin „creații nouă" în toate domeniile [6].

Xenopol a fost permanent de părere ca Românii să rămână Români, și să nu se înjosească „istoria noastră la rolul unei continuări mici, a unei perioade însemnate".

Nu admitea în nici un chip, să fim puși în situația de a ne simți copleșiți de măreția statului roman nici să ne mândrim cu „faptele altora" [7].

1. *Ibid*, p. 112—2.
2. *Studii și documente literare, IV etc.* p. 383.
3. *Ibid.*
4. N. Iorga, *op. cit.* p. 89.
5. *Ibid.* p. 91.
6. *Ibid.*
7. A. D. Xenopol, *Studii asupra stării noastre actuale*, în Convorbiri literare, a. IV, 1870, p. 130.

Pentru Xenopol, „lumea interioară, particulară, fiecărui popor, formează ceea ce se numeşte spiritul naţional", iar iubirea de ţară este „legătura individului şi a poporului întreg de această lume", care „nu este iubirea pământului brut pe care se naşte un popor, ci iubirea gândurilor, simţurilor, comorii de tradiţii şi de frumos, născute şi crescute pe colţul de pământ ce ne adăposteşte". Sentimentul naţional, după el, este unul din „factorii principali ai binelui, fiind cel mai puternic îndemn la acţiune. Cosmopolitismul e fals, voind a lucra pentru toţi nu lucrează pentru nimeni" [1]. Cultura generală în spirit naţional „dă varietate şi întreţine viaţa", dar pentru aceasta „se cere iubirea de limbă şi moravuri". Bazele unei noui educaţii nu se pot pune — susţine Xenopol — decât „prin căutarea în propria naţie a elementelor de frumuseţe" [2].

In 1871, cu ocazia serbării dela Putna, Xenopol s'a prezentat la concursul de cuvântări ce trebuiau ţinute la mormântul lui Ştefan cel Mare. Comisia alcătuită din Kogălniceanu, Maiorescu şi Alecsandri, l-a ales pe el. Cuvântarea a fost tipărită în mii de exemplare şi răspândită în toate ţinuturile locuite de Români. Inţelege oricine — scrie Xenopol — cât de mult a trebuit să contribue această izbândă a mea la întărirea îndreptării naţionaliste a cugetului meu" [3].

In acelaş an Xenopol a fost primit la „Junimea", unde a lucrat activ până la 1878 când, părăsind Junimea politică a trecut la liberalii moderaţi. Acest partid s'a format în Iaşi „sub presiunea reformei Constituţiei" din 1878, când, prin tratatul dela Berlin, ni se cerea împământenirea în massă a Evreilor. Odată cu Xenopol a părăsit Junimea şi Vasile Conta [4].

Conştiinţa pericolului jidovesc creştea din zi în zi. Intr'o şedinţă a Junimii din 28 Aprilie 1872, la care au participat: Maiorescu, Iacob şi Leon Negruzzi, Mandrea, Bodnărescu, Lambrior, Panu, Castano, Verussi, Pogor şi Xenopol, s'a discutat cauzele care au dus la acapararea industriei româneşti de către

1. N. Iorga, *op. cit.* p. 98. Am utilizat mai mult Istoria literaturii româneşti etc. a lui N. Iorga pentru că la bibliotecile din Iaşi n'am găsit o colecţie completă a Convorbirilor literare.
2. *Ibid.*
3. I. Torouţiu, *op. cit. t. IV* (A. D. Xenopol, *Istoria ideilor mele)*, p. 385.
4. *Ibid.* p. 390.

Jidovi. S'a propus să se înfiinţeze o societate care să îndemne pe Români de a cumpăra obiecte numai dela negustorii creştini, pentruca astfel să se poată înviora industria naţională [1]. Xenopol, mai mult ca oricare din membrii Junimii, şi-a dat seama de primejdia înmulţirii, la noi în ţară — în proporţie catastrofală — a numărului Jidovilor. Printr'o serie de articole publicate în ziare şi reviste a luat poziţie hotărîtă contra lor. Din lucrările lui Xenopol, în care urmăreşte atent, pe bază de isvoare, primejdia jidovească, putem constata, că jidovimea se înrădăcinase, încă de atunci, în viaţa statului românesc, împiedicându-i desvoltarea normală. Jidovii propagau tot felul de idei subversive, utilizând diferite mijloace şi turburând adânc armonia dintre clasele sociale în prefacere. Din cauza neloialei concurenţe jidoveşti, negustorimea românească dispăruse aproape complet. Locul ei a fost luat de Jidovi, care şi-au asigurat încă de atunci, suprematia economică. Haosul se întrevedea, iar influenţa iudaică asupra conducătorilor politici creştea şi se accentua din zi în zi.

Până la 1879, când prin art. 44 al tratatului dela Berlin ni s'a cerut împământenirea în massă a Jidovilor, contra lor nu s'au luat decât măsuri administrative. Acum, pentru prima oară, intelectualitatea ieşană a dat semnalul pericolului nebănuit, care ameninţa ţara. Xenopol susţine că prin intervenţia străinătăţii în chestia jidovească dela noi, s'a lezat însăşi mândria noastră de stăpâni acasă, iar mişcarea antisemită a câştigat teren. Glasuri se mai ridicase mult mai înainte contra elementului cutropitor [2], iar această intervenţie, pusă la cale de Alianţa Israelită Universală, a zguduit toate conştiinţele românimii. Hoardele acestea, care ne despuiau mereu şi dănţuiau pe spinarea noastră, trebuiau îndepărtate. Glasuri tot mai vehemente şi mai multe se ridicau. Se ajunsese până acolo încât se ceruse alungarea lor imediată [3]. Proectele de constituţie din 1822 şi cel din 1839 al comisului Leonte Radu, cereau oprirea imigrării Jidovilor, anumite oprelişti, ca: să n'aibă dreptul a lua moşii în arendă, să nu li se dea voie a locui la sate, să n'aibă voie a ţine

1. *Ibid.* p. 453—4.
2. Urmăm expunerea chestiei jidoveşti după lucrarea lui A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în România*, Bucureşti 1912.
3. *Ibid.* p. 132.

fabrici de țuică în târguri și nici să vândă creștinilor carne [1]. Jidovii s'au opus actului istoric al unirii definitive a Principatelor Române, făcută de Cuza Vodă la 11 Decemvrie 1861, făcându-se instrumentele separației [2]. Kogălniceanu, cu prilejul votării legii comunale, discutată în sesiunea parlamentară din 1863, s'a opus acordării de drepturi Jidovilor. El își punea atunci întrebarea dacă cei ce „se țin îndepărtați de lumea noastră, care nu se îmbracă ca noi și nu-și taie perciunii, pot avea țara în mâni"? [3]. Cu bună dreptate susține Xenopol, că până la unirea Principatelor Jidovii n'au dorit să fie împământeniți, fiindcă însăși situația băștinașilor era foarte rea, așa încât până atunci doreau să fie supuși străini. In această situație de sudiți ei au început a face comerț. In 1852 au obținut să fie desființată „taxa Jidovilor", întărită de vechi hrisoave domnești precum și opreliștea de a ținea cârciumi la sate. La împământenire nu s'au gândit decât atunci când în Principate au început reformele menite să schimbe structura economică și socială a țării.

Cu prilejul loviturii de stat din 2 Mai 1864, prin diferite uneltiri, au căutat să obțină ceea ce doreau. O mare campanie antisemită începu contra lor, prin ziare, broșuri și chiar romane [4]. S'a arătat cum ei otrăvesc populația rurală cu alcool, acaparând viața orașelor. In Botoșani, Dorohoi și Fălticeni, ei întreceau ca număr populația băștinașă; în Piatra și Roman o egalau, iar în Iași erau 40.000 creștini și 34.000 Jidovi. Iată o descriere a Jidovilor din Iașul de atunci: „închipuiască-și oricine un oraș cu o populație de vreo 80-90 mii de locuitori din cea mai mare parte Ovrei vagabonzi, venetici din Rusia și Galiția, fără căpătâi, fără meserii, râioși, păcătoși și lipsiți de orice mijloc de existență [5]. Xenopol arată că în 1866 când Domnitorul Carol a venit la Iași, printr'o petiție, locuitorii creștini, i-au cerut să ia Jidovilor dreptul de a specula alimentele și băutura și să colonizeze împrejurimile orașului cu Români [6].

In Iași exista partidul fracțiunii libere al cărui doctrinar

1. *Ibid.* p. 198, 592.
2. *Ibid.* p. 425-6.
3. *Ibid.* p. 448.
4. *Ibid.* p. 450—1.
5. *Ibid.* p. 486—7.
6. *Ibid.* p. 492.

fusese Simion Bărnuțiu, care între altele susținea că Românii au dreptul să reducă numărul străinilor care împiedicau desvoltarea normală a nației, prin expulzare „cât să nu fie condamnați Românii a ținea toate Sâmbetele și sărbătorile jidovești" și să-și cumpere totul, până și pânea cea de toate zilele dela ei.

Ideile antisemite ale fracțiunii reprezentau simțămintele tuturor Românilor. Populația din Muntenia începea să dea semne de neliniște, fiindcă odată mutată capitala țării la București, Jidovii încep să se reverse intr'acolo [1].

Mișcarea antisemită a luat proporții cu ocazia redactării proiectului de Constituție din 1866, când se svonise că se vor acorda drepturi Jidovilor. Moldova se cutremură de spaimă. Moldovenii au înaintat locotenenții domnești și parlamentului o petiție foarte lungă și documentată, în care susțineau că Jidovii, prin deosebirea lor de limbă, religie, moravuri, tradiție, origină, reprezintă o groaznică amenințare pentru Români, că prin diferite manopere au acaparat proprietățile financiare din orașe, că tot comerțul a încăput în mânile lor, că au dezorganizat și desființat clasa burgheză românească, că au acaparat toate alimentele pe care le revând falșificate și că ajungând arendași de moșii și cârciumari ruinează sănătatea țăranului, iar Românii sunt amenințați să ajungă vagabonzi și iloți" [2]. Cereau legi excepționale „contra acestui flagel neîmpăcat". Comitete organizate în toate județele Moldovei, strângeau semnături pe această petiție [3]. Mișcări antisemite s'au produs în Bârlad, Roman și Botoșani. La Iași, prefectul, care avea legături cu Evreii, luă măsuri contra comitetului fracțiunii, care ce compunea din: dr. Anastasie Fătu, profesorul universitar Petre Suciu, economul Ursu, D. Anghel, N. Culianu, P. Poni, A. D. Holban, etc. Prefectul în proclamația lui scria, că: „niște indivizi ce nu se sfiesc de nimica și care sunt oarbe instrumente ale inamicului au cugetat a se forma în comitet pentru a face propagandă contra israeliților" și, asigura pe israeliți că „se pot răzima pe guvern care este decis a menține liniștea cu orice preț și va pedepsi

1. *Ibid.* pp. 505, 506, 570.
2. *Ibid.* pp. 509-510, vezi și „Trompeta Carpaților", an. IV, Nr. 425 din 5 Iunie 1866.
3. Cuprinsul petiției în „Trompeta Carpaților", an. IV, Nr. 430 din 24 Iunie 1866.

cu asprime pe oricine ar urma această propagandă barbară". Xenopol arată că C. A. Rosetti, ministrul Instrucției Publice era favorabil Jidovilor [1], lucru firesc Rosetti fiind și fruntaș al Franc-masoneriei. Prefectul de Iași, cu aprobarea ministerului de Interne arestă pe membrii comitetului din Iași, care au fost eliberați numai în urma intervenției lui T. Maiorescu, Rectorul de atunci al Universității.

Studenții ieșeni, într'o scrisoare publicată în „Trompeta Carpaților", cereau să se ia măsuri contra Jidovilor. Nicolae Ionescu, profesor la Facultatea de Litere, mare orator, deputat și un marcant membru al Fracțiunii antisemite, interpelă guvernul, la 20 și 29 Mai, în chestia arestării membrilor comitetului din Iași [2].

Unii parlamentari erau dispuși să facă oarecari concesii Jidovilor, mai ales că la 3 Iunie 1866 sosise în București, Evreul Adolf Crémieux (fost membru al guvernului provizoriu din Paris în 1848 și întemeetorul Alianței Israelite Universale), cu scopul de a interveni pentru acordarea de drepturi Jidovilor, promițând un împrumut de 25 milioane de franci. Dată fiind criza financiară de atunci și fiindcă Adolf Crémieux era susținut de 50 de deputați, se înclina spre o soluție favorabilă Jidovilor [3]. Populația din București a făcut o mare demonstrație în jurul Parlamentului, apoi a mers și a dărâmat sinagoga jidovească. Xenopol, în expunerea sa, arată că Ion Brătianu, susținând pe locuitorii capitalei, s'a pronunțat contra acordării vreunui fel de drept Jidovilor, care devenise o adevărată plagă socială [4].

In adunarea deputaților, cei care susțineau cu tărie respingerea oricărei acordări de drepturi Jidovilor, erau numai câțiva deputați moldoveni. Cu toate acestea, clasa conducătoare părea să fie de acord cu massele. Parlamentarii se rușinau de principiile umanitare ale căror adepți erau și de care făceau mereu caz, așa încât se poate spune că ei au fost mulțumiți de presiunea poporului ca să poată avea motiv de respingerea proiectului. Toată studențimea din Iași era antisemită. Studenții din București au salutat pe cei din Iași fiindcă „au ridicat salu-

1. Xenopol, *op. cit.* p. 510—11.
2. *Ibid.*
3. *Ibid.* p. 513.
4. *Ibid.* p. 514, 517.

tarul lor cuvânt pentru a combate uneltiri criminale ale cosmopoliților noștri". Dintrei cei o sută de studenți români dela Paris, 75 erau antisemiți [1].

Generația de intelectuali care creiase unirea Principatelor n'a fost susținută la conducerea trebilor publice de o clasă burgheză românească care nu exista. Burghezia epocii unirii și cea imediat următoare se compunea dintr'un amestec de Jidovi și străini pripășiți de prin alte părți, a căror unică țintă era numai îmbogățirea. Clasa țăranilor era incultă și săracă. Lupta cu conglomeratul străin, care nu dorea alta decât să pună mâna pe întreaga avuție a țării. Jidovii ajunsese să turbure procesul de formare și de modernizare a tânărului stat român și dădeau asalturi furioase pentru obținerea drepturilor politice. Având suprematia economică, mai ales în Moldova, unde ajunsese singurii mijlocitori între producător și consumator, cu ajutorul banilor, atrag de partea lor pe unii oameni politici, învrăjbindu-i între ei și tinzând a pune mâna și pe presă. Pentru reușita planurilor lor, aveau ajutorul coreligionarilor din alte țări.

Xenopol dă alarma, arată starea mizeră și nenorocită a țăranului stors până la exces de funcționarism, și de lupta dintre partide și falsa democrație [2]. Arată că țăranilor le mor copiii pe capete, „mortalitatea întrecând natalitatea" pe când „Evreii sporesc în număr căci nașterile la ei întrec mortalitatea" [3]. Cu ocazia acestei constatări face următoarea reflecție plină de cel mai crud adevăr: „țăranul asudă pe brazdă" împreună cu femeia și cu fata. Ele „nu mai sunt gospodine ci unelte de muncă asemine dobitoacelor puse la o indeletnicire care covârșește puterile lor fisice; ele sunt ruinate în corpul lor și aduc ca mame niște puteri istovite la procreiarea copiilor" [4]. Pe de altă parte „comerciantul (Evreu) se îmbogățește la tarabă". In consecință el dă ca soluție, românizarea grabnică a industriei cu ajutorul statului sau chiar de stat [5].

1. *Ibid.* p. 513.
2. A. D. Xenopol, *Studii economice*, Iași 1879, p. 20—21, vezi și dr. D. Vasiloiu, *Influența lui Fr. List asupra gândirii economice a lui A. Xenopol*, București 1941.
3. Xenopol, *op. cit.* p. 23.
4. *Ibid.* p. 56.
5. *Ibid.* p. 29—30.

Ocupându-se despre desinteresul arătat de oficialitate și chiar de proprietarii izvoarelor de bogăție naturală dela noi, dă exemplul viticultura. Viile au fost smulse din mâna Românilor „și dacă n'ar fi câțiva Evrei" care să se ocupe de ele „cine ar mai găsi la noi o bobiță de poamă după luna Octomvrie" [1].

Xenopol apare ca un precursor când susține că industria națională trebue preluatăde stat în ceea ce privește conducerea supremă, ca „îndreptător și privighetor". Arată că în toate statele occidentale, la timpul potrivit, s'a sprijinit industria națională pentru a o salva din mânile străinilor, și acuma puterea publică poate „să stee la o parte". La noi s'a obișnuit principiul nenorocit: „Laissez faire, laissez passer" [2]. Politicienii și economiștii noștri au căutat să aplice și au aplicat chiar principiul liberului schimb, principiu care convine marilor state industriale, dar care pentru țările agricole e o adevărată nenorocire [3]. Xenopol crede că „nimicirea industriei mici a Românilor s'a făcut în două direcții. Întâi prin concurența productelor străine, al doilea, prin concurența din țară a fabricanților străini,— mai ales Evrei, dincoace de Milcov, Greci și Bulgari dincolo de el" [4]. Xenopol explică în felul următor, foarte aproape de adevăr, cauzele pentru care mica industrie din Moldova a trecut în mânile Evreilor: „Comerțul are principiul de a cumpăra eftin și a vinde scump", ca acest principiu să poată fi pus în aplicare, trebue multă minciună, precum: „lăudarea exagerată a propriei mărfi, tendința de a da produselor aparența bunului și a solidității" [5] și alte „șmecherii menite a îmbogăți pe producător în dauna consumatorului". Cei care recurg la asemenea procedee evident că nu mai au nici un scrupul. „Credem că nu greșim susținând că cel mai mare grad de neonestitate... il au Evreii, de aceea e cu neputință oricărui alt om a concura cu dânșii... că nimeni nu știe așa de bine să ascundă minciuna sub fața adevărului. Principiul evreesc este ...produc cât de rău și vând cât de eftin". Din cauza aceasta Evreii au acaparat toate micile meserii „până și respectabila profesie a bărbierilor" [6].

1. *Ibid.* p. 45.
2. *Ibid.* p. 47.
3. *Ibid.* p. 48.
4. *Ibid.* p. 55.
5. *Ibid.* p. 57.
6. *Ibid.* p. 58.

Cauzele răului sunt multiple.

Xenopol acuză în primul rând școala care nu dă țării decât funcționari [1], „aspiranți la posturi și nimic mai mult", sustrăgând „clasa de jos a poporului" dela ocupații mult mai productive și mai folositoare statului [2]. Și continuă: „apoi să miară lumea că toți industriașii (mai ales din Moldova) sunt Evreii"? Cere să se ia măsuri urgente din partea statului că dacă le mai lasă Evreilor mult timp libertatea economică „ne vor copleși... ne vor omori, căci în lupta cea cumplită pentru viață, fiecare se gândește întâi la sine și apoi la aproapele său". Lipsa „cea mai simțită la noi în țară este aceia de școli potrivite cu nevoile țării, de școli care să facă plugari din băetul plugarului, dar plugari inteligenți; să facă ciubotari, croitori, steclari și tinichigii, bărbieri, lăcătuși" [3]. Ca să evidențieze mai bine situația, il citează pe Marțian: „n'am învățat și nu învățam decât a trăi în eleganță, nu ne ocupăm decât cu politica de partide și toată sistema noastră de instrucție nu a produs ceva mai folositar decât o legiune de advocați" [4]. Se ridică contra generalizării programelor din învățământ, ceia ce echivalează cu netinerea în seamă a trebuințelor vieții poporului [5]. Arată că guvernul a rămas nepăsător, în 1862 și n'a luat nicio măsură ca să scape de ruină industria matasei, producătorii fiind descurajați „prin înșelăciunile la care fură expuși din partea Evreilor".

„Guvernul, ca totdeauna", arătându-se nepăsător la cele ce se petreceau [6], a făcut ca „Românul numai să asude și să plătească". După Xenopol, „nici un popor nu muncește așa de greu ca acel român și nici unul nu scoate așa de puțin din ostenelile sale" [7]. Ar trebui deci ca „societatea și guvernul" să se ocupe cu interesele economice ale țării [8]. Militează pentru dezvoltarea spiritului de economie care lipsește poporului nostru, spre deosebire de Evrei, la care e foarte dezvoltat. După Xe-

1. *Ibid.* p. 69.
2. *Ibid.* p. 70.
3. *Ibid.* p. 72.
4. *Ibid.* p. 73.
5. *Ibid.* p. 74.
6. *Ibid.* p. 77.
7. *Ibid.* p. 91.
8. *Ibid.* p. 92.

nopol „atât ca stat cât și ca privați", cheltuim mai mult decât câștigăm[1]. Despre adunarea averilor jidovești spune că au fost mutate din buzunarul nostru spart „în al lor cel prea bine cusut"[2]. Trecerea averii românești în mânile Jidovilor, Xenopol o califică drept „un pericol național". Ca să poată caracteriza activitatea Românilor citează următoarea frază rostită de un bancher jidov: „noi facem economie, d-voastră faceți politică și împreună facem economie politică". Cuvinte, care — afirmă Xenopol — ar fi trebuit „să pună pe gânduri orice român ce-și iubește țara, căci în zadar vom avea noi drepturile politice în țara noastră, dacă economic vom fi robii străinismului"[3]. Xenopol propunea ca un leac al acestei stări de lucruri „venirea la putere" a unor oameni noi, nu acei învechiți în răle, care nu pot să-și schimbe obiceiurile[4]. Și ca o curiozitate, amintim că cerea popularea orașelor noastre cu Italieni, care — după Xenopol — „sunt de aceiași gintă cu noi", „sunt un popor superior" „foarte activi și intreprinzători", „foarte economi", „au un simț artistic și estetic" foarte dezvoltat[5].

Totodată, el cere statului să ia măsuri pentru naționalizarea industriei și a comerțului și propune școli speciale, și acordarea de burse elevilor din școlile de meserii. Să fie ajutați cu capital acei care vor să deschidă „un stabiliment industrial". Statul să dea Românilor comenzile sale[6], iar societatea, la rândul ei să ajute această operă cumpărând numai dela Români[7].

Xenopol e contra importului obiectelor de îmbrăcăminte și sfătuește pe Români „să se îmbrace în țară cu materii provenite din țară, mai proaste dar naționale, să-și tae hainele la croitori români, să-și facă ciubotele la ciubotari români"[8]. Se întreabă apoi pentru ce „străinii ce vin în țara noastră se îndeletnicesc de preferință cu comerțul"? Răspunde că e cea mai ușoară ocupație într'o țară agricolă ca a noastră, care a ajuns să aibă cei mai numeroși comercianți. Ei speculează la exces

1. *Ibid.* p. 94.
2. *Ibid.* p. 95.
3. *Ibid.* p. 97.
4. *Ibid.* p. 100.
5. *Ibid.* p. 121—6.
6. *Ibid.* p. 130.
7. *Ibid.* p. 131.
8. *Ibid.* p. 132

toate produsele agricole și industriale, fie indigene fie importate[1] și „sorb un mare profit pentru ocupații neproductive". Toți comercianții fiind străini, „tot acest câștig iesă din punga țării, pentru a trece în pungile lor"[2]. Explică năvala Jidovilor la noi prin lipsa unei industrii naționale, prin disprețul pe care îl arată Românii afacerilor comerciale. Ca leac propune ajutorarea Oltenilor pentru a intra în industrie și în comerț, fiindcă — după Xenopol „Olteanul este un om ce pare născut pentru comerț"... „este mai econom decât Evreul, este muncitor în gradul extrem și are un spirit practic de o mlădiere deosebită". Oltenii trebuesc aduși în Moldova și dacă ar fi sprijiniți de stat și de societate, „vor reuși să scoată din mânile Jidovilor comerțul"[3]. Dându-și seamă de otrăvirea populației rurale de către Jidani, Xenopol sfătuește conducerea țării să facă legi „prin care să se oprească vinderea băuturilor spirtoase în comune", iar „arendarea occinelor și a altor venituri comunale" să fie date numai locuitorilor din comună[4].

Fiindcă întreg comerțul de grâne intrase în mâna Jidovilor, Xenopol sfătuește pe proprietari să se unească, să creieze o societate proprie, care să exporte grânele cerute de străini[5]. El crede că Jidovii au ajuns să aibă în mână aproape „tot numerarul țării" prin comerțul de cereale și e de părere, că dacă s'ar lua din mânile lor acest comerț i-am răpune pentru totdeauna"[6].

Xenopol afirmă că „națiunea noastră se svârcolește ca puiul în ghiarele vulturului sub presiunea Europei, care vrea să facă liberalism pe spatele noastre". „Știm bine că singura stavilă ce se mai opune fatalei cotropiri a țării e slaba zebrea a drepturilor politice"[7]. Cere Europei să ne lese posibilitatea de-a lua măsurile economice necesare pentrucă atunci vom putea fi „mai liberali chiar decât Europa, față de coborîtorii lui Moisi". Arată

1. *Ibid.* p. 138—9.
2. *Ibid.* p. 140—1.
3. *Ibid.* p. 140—3.
4. *Ibid.* p. 144.
5. *Ibid.* p. 147.
6. *Ibid.* p. 148.
7. *Ibid.* p. 149.

chiar „că glasul tratatului dela Berlin" nu e glasul umanității ci al „aurului, al puterii bogăției", pe care Jidovii îl au în mână[1].

Istoricul care era și un clarvăzător om politic a fot înspăimântat de grozavul pericol care ne amenința neamul și țara. Citâm: „ne mai rămâne puțin timp și din nenorocire puține mijloace pentru a mai scăpa măcar inima poporului român. Vom ști să ne folosim de dânsele? Iată întrebarea înaintea căreia simțim că sângele ne inghează"[2].

Totul s'a petrecut cum a prevăzut această minte superioară și adânc pătrunzătoare.

Xenopol a continuat să meargă pe drumul trasat și a căutat să convingă pe conducătorii politici ai țării de pericolul la care era expus neamul nostru din partea străinismului în general și al iudaismului in special. Unele din soluțiile pe care le dădea atunci, au devenit realitate, fiind legiferate și în bună parte aplicate astăzi.

Fără preget, el a propovăduit cel mai curat naționalism. A îndemnat mereu pe Români să muncească mult, mai mult decât alte popoare mari, care erau apărate de cotropirea străină nu numai prin muncă ci mai ales prin număr și tradiție. A susținut mereu că orice domeniu de activitate românească trebue păstrat cu orice sacrificii, căci sforțările și sacrificiile făcute duc la ridicarea neamului, care ne oferă cea mai frumoasă răsplată. Totdeauna a fost un sincer și entuziast închinător al culturii naționale. Nu admitea cosmopolitismul, care chiar în statele mari și puternice a produs și produce turburări. Munca intensivă ajută popoarele mici ca să se ridice, le consolidează naționalitatea, fiindcă „iubirea de țară este unul din simțimintele cele mai firești și cele mai răspândite"[3].

Prin activitatea lor, Jidovii au pus în discuție instituțiile române și moralitatea unor mari personalități, care au avut o conduită în afară de orice discuție[4]. Amintim cazul doctorului

1. *Ibid.* p. 150.
2. *Ibid.* p. 151—2.
3. A. D. Xenopol, *Cuvântarea inaugurală a Rectoratului*, Iași 1899, p. 6.
4. I. E. Torouțiu, *op. cit.* t. VI, p. XXX; citează cazul jidovului Avrum sin Moise Leiba Roșu sin Dreicop Burăh, care a acuzat pe Maiorescu că în calitate de ministru „a comis uă adevărată risipă din banii statului", împrumutând po favoriții Eminescu și Slavici.

jidan A. Steuerman, care a prezentat comisiei examenului de doctorat o teză fără prefață. După trecerea examenului a pus în circulație teza cu o prefață în care arăta că la Epitropia Sf. Spiridon se face o „ipocrită selecțiune de rasă", lăsând să se înțeleagă că insultele aduse Epitropiei au fost aprobate de profesorii din comisie.

In 1898 Xenopol, fiind Rector al Universității și cunoscând cazul, la 9 Martie, a convocat senatul universitar, în ședința caruia a condamnat procedeul necinstit întrebuințat de jidov[1].

Intr'o conferință ținută în Noemvrie 1899 și intitulată „Cum stăm la orașe", Xenopol s'a ocupat iarăși de problema jidovească dela noi. In conferință a arătat că în viața unui popor orașele dau „un sbor puternic plăsmuirilor inteligenții prin o activitate complexă... mijlocesc profund înflorirea activității superioare ca: artele, literatura și în deosebi științele". A arătat că există un schimb statornic între elementele dela sate și orașe și s'a arătat, ca atare, extrem de îngrijorat de soarta orașelor românești populate în majoritate cu Jidovi, care duc la dezastru economic și reduc pe băștinași la o inactivitate primejdioasă pentru specificul național. A susținut că niciodată apăsarea turcească n'a fost așa de periculoasă, nici cea grecească chiar, n'a fost așa dezastruoasă ca apăsarea jidovească. Jidovii nu se asimilează, sunt refractari obiceiurilor noastre, vorbesc o limbă îngrozitoare și urăsc pe creștini[2].

Xenopol stătea în strânse legături cu acei care împărtășeau ideile sale în privința iudaismului și ca atare nu putea decât să iubească și să aprecieze pe viitorul profesor A. C. Cuza. Despre marele doctrinar al naționalismului român, a scris următoarele: „cunoșteam de mult și aprețuisem cunoștințele și talentul extraordinar de scriitor al lui Cuza și cu toate că mă atacase într'o epigramă antisemită, crezând svonul că eu a-și fi de origină Evreu,... nu am căutat la acest păcat al lui față de mine și l-am luat cu mare dragoste. Il îndemnam mereu să scrie o lucrare mai însemnată pentru a putea dobândi un premiu la Academie și a se putea înfățișa la o catedră ce era să se creeze la Iași pentru economia politică. Mă ascultă și scrise

1. *Desbaterile Senatului Universității din Iași pe anul 1898*, Procesul-Verbal Nr. 6.
2. Publicată în ziarul Evenimentul din 1 Decemvrie 1899.

un foarte bun studiu asupra poporației. Mă silii să fie premiată la Academie, ceea ce nu fu greu, dată fiind însemnătatea scrierii" [1].

Prin opera sa, uriașă din toate punctele de vedere, istoricul a căutat să-și înalțe neamul în fața lumii. Fiind la apogeul vieții sale scria: „In legătură cu chestia evreească... nu pot nici măcar gândi de a da drepturi unei mâni de oameni ce-și păstrează caracterul strein în țara noastră" [2]. Pentru Xenopol erau exagerate pretențiile Jidovilor. A fost combătut cu inverșunare pentru ideile lui de Jidovii din țară și de cei de peste granită. Fată de străinătate și-a formulat punctul de vedere antisemit în lucrarea „La Question israélite en Roumaine".

In legătură cu această lucrare, Xenopol spune că și-a atras supărarea lui Luigii Luzatti, fost prim ministru al Italiei, care era Evreu de origine [3].

Iudaismul a încercat asasinarea morală a marelui istoric creindu-i o genealogie evreiască. Asupra acestei origini, mult regretatul nostru istoric N. Iorga observă că însuși Xenopol „râde de Românii de rit israelit" dela Berlin și atacă pe „Jidani", sau pe cei de „supt influența jidovească", „batjocoritori ai țerii: putea s'o facă oare, cu originea ce i se atribue, când tatăl, pentru care arăta o mare pietate, era încă în viață și-l vedeau toți" [4]. Totuși, spre rușinea noastră, scriitori români, crescuți însă la școala iudaismului cosmopolit au răspândit legenda originii sale semite. Dealtfel, sistemul defăimărilor de această natură a fost generalizat la toți scriitorii care au luptat contra jidovimii.

N'a scăpat de această acuzare nici Hasdeu [5], nici Alecsandri [6], nici Iorga [7] și chiar nici d. prof. A. C. Cuza. O o-

1. I. E. Torouțiu, *op. cit. t. IV* (Xenopol, *Istoria ideilor etc.* p. 400—1).
2. *Ibid.* p. 516,
3. *Ibid.* p. 417.
4. N. Iorga, *în Revista istorică*, a. XIX, nr. 1—3, p. 68.
5. G. Călinescu, Istoria literaturii române dela origini până în prezent. București 1941, p. 320.
6. *Ibid.* p. 254. Aici autorul combate originea evreiască a poetului.
7. Torouțiu, *op. cit.* t. VII, p. 2—3, unde e publicată o scrisoare a lui Iancu Iorga adresată nepotului său Nicolae. Scrisoarea are data de 14 Mai 1900. In ea face o genealogie a familiei Iorga și o încheie astfel: „Cred că aceste lămuriri ce dau, vor fi de ajuns ca să dovedești domnului calomniator că familia noastră nu este din lifte jidovești, ci din pravoslavnici creștini ortodocși".

rigine dubioasă i-a fost creată chiar marelui poet și strălucit vizionar antisemit, Mihail Eminescu, care a avut accente atât de vehemente împotriva nemiloasei cotropiri jidovești.

Deși infamiile campaniilor calomnioase îndreptate contra acestor genii ale naționalismului s'au dovedit zădarnice, ele rămân totuși ca un document al destrăbălării sufletești la care ajunsesem până nu de mult.

In ceea ce îl privește pe Xenopol, figura lui devine din ce în ce mai luminoasă încadrată fiind de nimbul unui naționalism fără prihană, plutind peste umbrele mucede în care s'au scufundat simbriații interesați ai iudaismului.
